

روان‌شناسی اجتماعی

(نظریه‌ها، مفاهیم، و کاربردها)

تألیف

دکتر یوسف کریمی

استاد دانشگاه علامه طباطبائی

انتشارات ارسباران

کریمی، یوسف، ۱۳۲۳-

روان‌شناسی اجتماعی / (نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها) / تألیف یوسف کریمی. - [ویرایش ۳]. - تهران: نشر ارسباران، ۱۳۹۶.

دوازده، ۴۰۴ ص.؛ مصور، جدول، نمودار. (روان‌شناسی؛ ۱)

ISBN : 964-90510-0-7

شابک:

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).

کتابنامه: ص: [۳۷۷] - ۴۰۲.

۱- روان‌شناسی اجتماعی. ۲. روان‌شناسی اجتماعی - تحقیق. ۳. روان‌شناسی اجتماعی - راهنمای آموزشی. الف. عنوان.

۹۴ ر ۴۵ / HM۲۵۱ ۳۰۲

۱۳۷۵

م ۷۵ - ۱۴۲۷

کتابخانه ملی ایران

بیاید به حقوق دیگران احترام بگذاریم

مخاطب عزیز، خواهنده گرامی، این کتاب حاصل دسترنج چندین ساله مترجم و ناشر است. تکثیر آن به هر شکل و میزانی، بدون اجازه از ناشر، مؤلف، و خرید و فروش آن کاری نادرست، غیرقانونی، و غیرشرعی است. پیامد این عمل ناصواب موجب بی‌اعتمادی، رفضای نشر و فروش کتاب می‌شود و می‌تواند زمینه‌ساز محیطی ناسالم جهت بی‌ارزش کردن رتبه و اعتبار اندرکاران فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی در جامعه شود که در نهایت، به زیان خود شما و فرزندان خردمند منتهی می‌گردد.

سایت

www.Virayesh-Ravan-Arasbaran.com

پست الکترونیکی

panahir91@yahoo.com

روان‌شناسی اجتماعی (ویرایش سوم با توضیحات و اضافات)

تألیف: دکتر یوسف کریمی

ناشر: نشر ارسباران

طراح روی جلد: محمد وجدانی

نوبت چاپ: سی و ششم

تاریخ چاپ: پاییز ۱۳۹۶

چاپ: شاهین

صحافی: چاوش

لیتوگرافی: طیف‌نگار

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

تعداد صفحات: ۴۱۶ صفحه

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال

ISBN : 964 - 90510 - 0 - 7

شابک: ۷ - ۰ - ۹۰۵۱۰ - ۹۶۴

مرکز پخش: تهران - خیابان زرتشت غربی، بین خیابان پنجم و ششم، پلاک ۶۳

تلفکس: ۸۸۹۶۲۷۰۷

تلفن: ۸۸۹۷۳۳۵۸ - ۹

فهرست مطالب

۱	یشگفتار مؤلف	۶۶
۳	یشگفتار چاپ دوم	۶۶
۵	یشگفتار ویرایش سوم	۶۵
۷	فصل اول : تعریف، تاریخچه و روشهای تحقیق	۶۵
۷	پیش‌سازمان‌دهنده	۶۶
۸	روان‌شناسی اجتماعی چیست؟	۶۶
۱۰	سیر تاریخی روان‌شناسی اجتماعی	۶۶
۱۵	روشهای تحقیق در روان‌شناسی اجتماعی	۶۶
۲۱	انواع روشهای تحقیق در روان‌شناسی اجتماعی	۶۶
۲۲	۱- تحقیق آرشویی	۶۶
۲۳	۲- تحقیق زمینه‌یابی	۶۶
۲۵	۳- تحقیق میدانی	۶۶
۲۶	۴- آزمایش میدانی	۶۶
۲۸	۵- آزمایش طبیعی	۶۶
۲۹	۶- تحقیق (آزمایش) آزمایشگاهی	۶۶
۳۰	خلاصه فصل اول	۶۶
۳۲	خودآزمای فصل اول	۶۶

۳۵	فصل دوم: نظریه‌ها در روان‌شناسی اجتماعی
۳۵	پیش‌سازمان‌دهنده
۳۷	نظریه‌های یادگیری
۳۷	مکانیسم‌های یادگیری
۳۸	ویژگی‌های متمایزکننده
۳۹	نظریه‌های شناختی
۳۹	اصول اصلی
۴۰	اسناد علی
۴۱	شناخت اجتماعی
۴۱	ویژگی‌های متمایزکننده
۴۲	نظریه‌های انگیزشی
۴۲	ارضای نیاز
۴۳	تصمیم‌گیری عقلایی
۴۴	تباد اجتماعی
۴۴	ویژگی‌های متمایزکننده
۴۵	نظریه‌های تعامل اجتماعی
۴۵	تعامل‌ناپذیر
۴۷	نقش‌های اجتماعی
۴۹	نظریه‌های زیست‌شناختی
۴۹	غریزه
۴۹	جامعه‌شناسی زیستی (زیست‌جامعه‌شناسی)
۵۱	تفاوت‌های فردی
۵۱	نظریه نقش
۵۵	کمک‌های نظریه نقش به روان‌شناسی اجتماعی
۵۸	وضعیت نظریه‌ها در روان‌شناسی اجتماعی امروز
۵۸	خلاصه فصل دوم
۶۰	خودآزمای فصل دوم
۶۱	فصل سوم: رفتار در گروه‌ها
۶۱	پیش‌سازمان‌دهنده
۶۳	نفوذ اجتماعی
۶۴	اثرات گروه تماشاچیان
۶۴	الگوی تأثیر اجتماعی
۶۵	الگوی انگیزشی تأثیر حضور دیگران
۶۷	تماشاچیان فعال
۶۸	مشخصه‌های گروه
۷۷	تغییر مخاطره‌آمیز: جلوه‌ای از نفوذ گروه بر اعضای خود
۸۱	گروه‌های ویژه

۸۲	خلاصه فصل سوم
۸۳	خود آزمای فصل سوم

فصل چهارم: نفوذ اجتماعی و کنترل ۸۵

۸۵	پیش سازمان دهنده
۸۷	هنوایی
۸۸	مطالعات آزمایشگاهی کلاسیک در مورد هنوایی
۸۸	آزمایشهای آش در مورد هنوایی
۸۹	عوامل مؤثر بر هنوایی
۹۱	ویژگیهای فردی و هنوایی
۹۲	فرهنگ و هنوایی
۹۳	عوامل موقعیتی مؤثر بر میزان هنوایی
۹۴	چشم انداز ۲
۹۵	وجود یک همدست مخالف
۹۶	تفاوت های در جنس از نظر هنوایی
۹۷	نکاتی چند در مطالعه رای
۱۰۰	کنترل
۱۰۰	توهم کنترل
۱۰۲	پیامدهای اعتقاد به دارا کنترل
۱۰۴	تفاوت های فردی در درک کنترل
۱۰۵	واکنش در برابر از دست دادن کنترل
۱۱۱	خلاصه فصل چهارم
۱۱۲	خود آزمای فصل چهارم

فصل پنجم: رهبری و مدیریت ۱۱۳

۱۱۳	پیش سازمان دهنده
۱۱۵	جستجو برای یافتن خصیصه های رهبری
۱۱۸	نظریه بزرگسرد در رهبری
۱۲۱	نظریه جبر اجتماعی یا روح زمان در رهبری
۱۲۵	عوامل مؤثر بر کارایی رهبر
۱۲۵	نظریه اقتضایی فیدلر در رهبری
۱۲۸	الحاق عناصر به یکدیگر
۱۳۰	مدیران و تغییر
۱۳۱	الگوهای تعاملی: نفوذ متقابل رهبران و پیروان
۱۳۲	تعامل بین رهبر و پیروان
۱۳۲	ادراک رهبری
۱۳۳	واکنش پیروان نسبت به رفتار رهبر
۱۳۵	نفوذ پیروان بر رفتار رهبر

۱۳۵	خلاصه فصل پنجم
۱۳۷	خودآزمای فصل پنجم
۱۳۹	فصل ششم: اطاعت و فرمانبرداری
۱۳۹	پیش‌سازمان‌دهنده
۱۴۴	عوامل مؤثر بر اطاعت و فرمانبرداری
۱۵۰	روشهای جلب اطاعت
۱۵۷	خلاصه فصل ششم
۱۵۷	خودآزمای فصل ششم
۱۵۹	فصل هفتم: ناراضان در موقعیتهای اضطراری
۱۵۹	پیش‌سازمان‌دهنده
۱۶۱	موقعیتهای موقعیت اضطراری
۱۶۳	وضعیت فرد ناظر و درک او از موقعیت اضطراری
۱۶۵	موقعیت فرد از منظر کمک
۱۶۸	مضامین: جامع ساده، پیچیده
۱۷۱	زمینه‌های نظری: درباره رفتار کمک‌رسانی
۱۷۱	روشهای آموزش و ویج و عدوستی
۱۷۲	خلاصه فصل هفتم
۱۷۳	خودآزمای فصل هفتم
۱۷۵	فصل هشتم: اخلاق و ارزشهای اخلاقی
۱۷۵	پیش‌سازمان‌دهنده
۱۷۶	الف: دیدگاه پدسرشت بودن ذاتی انسان
۱۷۷	تعریف اخلاق
۱۷۷	شاخص اخلاق
۱۷۷	رشد اخلاق در کودکان
۱۷۸	روش تحقیق در اخلاق
۱۷۹	روش آموزش اخلاق
۱۷۹	ب: دیدگاه تک‌سیرت بودن فطری انسان
۱۸۰	تعریف اخلاق
۱۸۰	شاخص اخلاق
۱۸۰	رشد اخلاق
۱۸۱	پیاژه و رشد دو مرحله‌ای اخلاق در کودکان
۱۸۳	روش تحقیق پیاژه در اخلاق
۱۸۴	کلبرگ و نظریه شش مرحله‌ای رشد اخلاق
۱۸۶	روش تحقیق کلبرگ در اخلاق

۱۸۸	روش تحقیق در اخلاق
۱۸۹	آموزش اخلاق
۱۹۱	ج: دیدگاه نه بد و نه خوب بودن ذاتی انسان
۱۹۲	تعریف اخلاق
۱۹۳	شاخص اخلاق
۱۹۳	رشد اخلاق
۱۹۴	روش تحقیق در اخلاق
۱۹۶	آموزش اخلاق
۱۹۷	د: اخلاق در مذهب
۱۹۸	تعریف اخلاق
۱۹۸	شاخص اخلاق
۱۹۹	رشد اخلاق
۲۰۰	روش تحقیق در اخلاق
۲۰۰	آموزش اخلاق
۲۰۰	رویکردهای جدید آموزش اخلاق از نظر روان‌شناسی
۲۰۰	رویکرد تئیه تر
۲۰۱	رویکردهای جدید به آموزش اخلاقی
۲۰۲	خلاصه فصل هشتم
۲۰۳	خودآزمای فصل هشتم
۲۰۵	فصل نهم: پرخاشگری
۲۰۵	پیش‌سازمان‌دهنده
۲۰۷	۱- معتقدان به ذاتی بودن پرخاشگری
۲۱۰	۲- معتقدان به اکتسابی بودن پرخاشگری
۲۱۳	جمع‌بندی دو نقطه نظر
۲۱۳	نقش رسانه‌های گروهی در آموزش پرخاشگری
۲۱۶	کنترل پرخاشگری
۲۱۹	استدلال
۲۱۹	تنبیه فرد پرخاشگر
۲۱۹	تنبیه الگوهای پرخاشگر
۲۲۰	تقویت رفتارهای مغایر
۲۲۰	خلاصه فصل نهم
۲۲۱	خودآزمای فصل نهم
۲۲۳	فصل دهم: نگرشها و چگونگی تکوین آنها
۲۲۳	پیش‌سازمان‌دهنده
۲۲۵	ویژگیهای نگرش

۲۲۸	ابعاد نگرشها
۲۳۰	تکوین نگرشها
۲۳۵	خلاصه فصل دهم
۲۳۶	خود آزمای فصل دهم
۲۳۹	فصل یازدهم: نظریه‌های تغییر نگرش
۲۳۹	پیش‌سازمان‌دهنده
۲۴۱	الف: الگوهای یادگیری تغییر نگرش
۲۴۱	۱- نظریه محرک- پاسخ
۲۴۲	نظریه هاولند
۲۴۹	کاربردهای الگوی یادگیری در تغییر نگرش
۲۵۰	۲- نظریه مشوقها و تعارضها
۲۵۱	ب: الگوهای شناختی تغییر نگرش
۲۵۱	- نظریه تعادل
۲۵۳	- نظریه توافق
۲۵۷	۳- به، سازی شناختی
۲۵۷	نظریه ناهماهنگی (ناهمسازی) شناختی
۲۵۹	روابط متقابل در ساخت شناختی
۲۶۱	تحقیقات مربوط به نظریه ناهماهنگی شناختی
۲۶۳	کاربردهای نظریه سازی شناختی
۲۶۳	۴- نظریه قضاوت اجتماعی
۲۶۶	الگوهای پذیرش و طرد
۲۶۹	مقیاسهای قضاوت
۲۷۱	قضاوت اجتماعی و تغییر نگرش
۲۷۲	تحقیقات مربوط به نظریه قضاوت اجتماعی
۲۷۴	کاربردهای نظریه قضاوت اجتماعی در مورد نگرش
۲۷۴	ج: الگوهای کارکردی
۲۷۶	تحقیقات مربوط به نظریه‌های کارکردی
۲۷۷	وقتی نگرشها تغییر نمی‌کنند
۲۸۰	خلاصه فصل یازدهم
۲۸۲	خود آزمای فصل یازدهم
۲۸۵	فصل دوازدهم: اندازه‌گیری و سنجش نگرشها
۲۸۵	پیش‌سازمان‌دهنده
۲۸۶	۱- مقیاسهای نگرش
۲۸۶	الف: مقیاس فاصله‌های یکسان‌نما یا مقیاس ترستون
۲۸۷	ب: مقیاس مجموع درجه‌بندی یا مقیاس لیکرت
۲۸۸	ج: مقیاس آمادگی برای عمل

د: مقیاس فاصله اجتماعی یا مقیاس بوگاردوس	۲۸۹
ه: مقیاس گاتمن یا مقیاس تراکمی	۲۹۱
۲- مصاحبه زمینه یاب	۲۹۲
۳- فنون پوشیده یا مبدل	۲۹۳
۴- روش افتراق معنایی	۲۹۴
۵- روشهای دیگر اندازه گیری نگرشها	۲۹۶
خلاصه فصل دوازدهم	۲۹۸
خود آزمای فصل دوازدهم	۲۹۹
فصل سیزدهم: نظریه اسناد	۳۰۱
پیش سازمان دهنده	۳۰۱
۱- نظریه روان شناسی ساده در اسناد (نظریه اسناد روان شناسی ساده) هایدت	۳۰۳
۲- نظریه اسناد استنباط متناظر جونز و دیویس	۳۰۳
۳- نظریه تغییر همگام هارولد کلی	۳۰۴
۴- نظریه ترک و استا شیور	۳۰۵
۵- طبقه بندی سه لایه از اسناد	۳۰۸
خطای بنیادی اسناد	۳۰۹
سوگیریهای اسنادی	۳۱۰
سوگیریهای شناختی	۳۱۲
سوگیریهای مربوط به جنس	۳۱۴
اسنادها درباره خود	۳۱۶
نگرشها	۳۱۷
کاربردهای نظریه اسناد	۳۱۷
خلاصه فصل سیزدهم	۳۱۹
خود آزمای فصل سیزدهم	۳۲۱
فصل چهاردهم: زبان و ارتباط	۳۲۳
پیش سازمان دهنده	۳۲۳
نخستی ها و زبان	۳۲۹
پروژه گوا	۳۳۰
پروژه ویکی	۳۳۱
پروژه سارا	۳۳۱
پروژه واشو	۳۳۲
پروژه لانا	۳۳۴
پروژه کوکو	۳۳۵
زبان و تفکر	۳۳۷
زبان به عنوان شکل دهنده تفکر	۳۳۷
زبان به عنوان ابزار بیان تفکر	۳۴۰

۳۴۱	رشد متوازن و همزمان تفکر و زبان
۳۴۳	رشد زبان در کودکان
۳۴۵	ارتباط غیرکلامی
۳۴۸	بیانگر بودن اطوارهای غیرکلامی و خواندن آنها
۳۵۱	خلاصه فصل چهاردهم
۳۵۲	خودآزمای فصل چهاردهم
۳۵۵	فصل پانزدهم: کاربرد روان‌شناسی اجتماعی در جامعه
۳۵۵	پیش‌سازمان‌دهنده
۳۵۷	کودت لوین و جهت‌گیری به سوی عمل‌پژوهی
۳۵۸	تحقیق بر روی مسائل مهم
۳۵۸	بررسی چند مسئله روان‌شناسی اجتماعی
۳۵۸	۱- مراقبت‌های بهداشتی و پزشکی
۳۶۲	۲- ره‌جویی در مصرف انرژی
۳۶۶	مسائل اجتماعی و چگونگی حل آنها: از مسئله تا راه حل
۳۶۶	الف: متد ازی مسئله
۳۶۶	ب: انتخابی راه‌ها برای مسائل اجتماعی
۳۶۸	ج: فراهم کردن وکیل برای ایجاد تغییر
۳۶۹	ماهیت تغییر اجتماعی
۳۷۰	خط‌مشی‌های تغییر اجتماعی
۳۷۲	نقش عالم اجتماعی در تغییر
۳۷۳	خلاصه فصل پانزدهم
۳۷۴	خودآزمای فصل پانزدهم

فهرست منابع

۳۷۷	الف: فارسی
۳۷۸	ب: انگلیسی
۳۷۸	ج: منابعی که نام آنها در متن کتاب آمده است

پیشگفتار مؤلف

اگر بپذیریم که روان‌شناسی علمی جوان است، طبعاً باید بپذیریم که روان‌شناسی اجتماعی از آن هم جوانتر است. اما علی‌رغم این جوانی، روان‌شناسی اجتماعی طی چند دهه گذشته از رشد و گسترشی سخت چشمگیر برخوردار بوده است. گواه این رشد و گسترش، مجرعه پنج جلدی روان‌شناسی اجتماعی^۱ به ویراستاری ارونسون^۲ و لیندزی^۳ است، که در حال حاضر چاپ سوم آن منتشر شده است. این مجموعه که شامل چند هزار صفحه آن هم در قطع بزرگ است، بخوبی می‌تواند گسترده‌ی دانش و اطلاع موضوعهای روان‌شناسی اجتماعی را برای خواننده مجسم کند و همین‌طور چشم‌انداز گسترش آن را در آینده به نظر علاقه‌مندان این حوزه از دانش بشری برساند.

نگارنده طی سالهای متعددی که تدریس روان‌شناسی اجتماعی را در دانشگاههای مختلف و در مقاطع مختلف بر عهده داشت، همواره در این اندیشه بود که یک کتاب جامع و مناسب روان‌شناسی اجتماعی را به زبان فارسی ترجمه کند. اما این کار با یکی دو اشکال اصلی مواجه بود: نخست اینکه روان‌شناسی اجتماعی قویاً جنبه فرهنگی دارد و بسیاری از موضوعهای آمده در کتابهای خارجی با فرهنگ جامعه ما تناسبی ندارد. به همین جهت هیچ کتاب روان‌شناسی اجتماعی به زبان خارجی را نمی‌توان یافت که بتوان آن را از اول تا آخر ترجمه کرد و همه مطالب آن برای خواننده ایرانی مناسب باشد. اشکال دوم این است که به دست نوع و گستردگی موضوعهایی که در بالا به آن اشاره شد، هیچ مؤلفی نمی‌تواند همه مطالب را در یک جلد کتاب روان‌شناسی اجتماعی بیاورد. بنابراین، محتوای کتابها غالباً تابع سلیقه مؤلف در انتخاب موضوعهاست، و یافتن کتابی که سلیقه و سلیقه‌های فرهنگی ما کاملاً تطبیق کند، اگر نگوئیم کاری است محال، لااقل باید بگوئیم بسیار دشوار است.

با توجه به نکات فوق، نگارنده نیز مناسب دید که مطابق سلیقه خود مطالبی را از کتابهای انگلیسی و منابع مختلف گردآوری و کتابی در زمینه روان‌شناسی اجتماعی فراهم آورد. این فکر نخست در سال ۱۳۶۸ به شکل کتابی برای دانشجویان دانشگاه پیام نور و به صورت یک کتاب خودآموز، جامعه عمل به خود پوشید و کتاب روان‌شناسی اجتماعی به وسیله انتشارات دانشگاه پیام نور منتشر شد.

اما دشواری که در مورد کتاب مذکور وجود داشت این بود که کتابهای دانشگاه پیام نور در بازار کتاب پخش نمی‌شود و علی‌رغم اینکه بسیاری از دانشجویان کلاسهای روان‌شناسی اجتماعی تمایل به مطالعه کتاب روان‌شناسی اجتماعی ابراز می‌کردند، تهیه کتاب برای آنان امکان‌پذیر نبود. به همین جهت نگارنده از یکی دو سال پیش دست به تجدید نظر کامل در کتاب روان‌شناسی اجتماعی زد، مطالب آن از نو بازنویسی شد، چندین فصل تازه که مبتنی بر

کتابهای چاپ سالهای ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱ بود به آن افزوده شد، و تغییراتی اساسی در مطالب پیشین داده شد و به صورت مجموعه‌ای درآمد که اکنون خواننده گرامی آن را در پیش رو دارد.

شاید بتوان یکی از ویژگیهای متمایزکننده کتاب حاضر را در مقایسه با کتابهای مشابه، استفاده از پیش‌سازمان‌دهنده و هدفهای رفتاری در آغاز هر فصل دانست. سالها قبل دیوید آزوویل^۱، روان‌شناس تربیتی مشهور بر اهمیت نقش پیش‌سازمان‌دهنده‌ها در ایجاد یادگیری معنی‌دار تأکید ورزیده بود، و گروهی دیگر از متخصصان آموزش بر نقش و اهمیت هدفهای رفتاری برای یادگیری بهتر تأکید کرده بودند. و برخی تحقیقات اخیر بر تأثیر قویتر ترکیب پیش‌سازمان‌دهنده‌ها و هدفهای رفتاری در یادگیری اشاره داشته‌اند. بدین جهت، خواننده در آغاز هر فصل با مقدمه‌ای کوتاه و به دنبال آن یک رشته هدفهای رفتاری رو به رو می‌شود که زمینه ذهنی لازم را برای طرح موضوع اصلی در ذهن خواننده فراهم می‌کنند. در پایان هر فصل نیز خلاصه‌ای از آن فصل به همراه یک رشته پرسش آمده است که در واقع نقش پس‌سازمان‌دهنده را ایفا می‌کند. از آنجا که کتاب حاضر در اصل برای استفاده دانشجو تدوین شده است، هدف این بوده است که با این تمهیدات حتی الامکان یادگیری مطالب را از سوی دانشجویان آسانتر و مؤثرتر سازد.

نگارنده از یک خود را - یون پیشگامان ارائه کتابهای روانشناسی اجتماعی به زبان فارسی، به ویژه استاد ارجمند آقای دکتر علی محمد کا، دان می‌داند، و از سوی دیگر، به محدودیت و نقص کار خود در این زمینه آگاه است. اما همواره برای وی، این امید اری وجود داشته است که اظهار نظرهای اساتید صاحب‌نظر و اهل فن و دانشجویان عزیز و علاقه‌مند به این راه، و راهنمای رفع نقایص کار نگارنده در آینده باشد.

نگارنده همچنین بر خود لازم می‌بیند که از مسئولان محترم انتشارات بعثت که انعطافی فوق‌العاده در اعمال نظرهای اینجانب در چاپ کتاب داشتند و از آقای اسم‌شس که نسخ دست‌نویس و تمامی متن کتاب را با دقت و حوصله فراوان مطالعه، تصحیح و ویرایش کرده‌اند، با خزای نماید.

تهران - فروردین ۱۳۷۳